

צילום: רועי קופר ©

נאות אשלים | ראשון לציון

'ראשון לציון – עיר לכל המשפחה'

נאות אשלים, ראשון לציון

מקום¹⁰

דירה גדולה וחדשה, מקום חניה צמוד, פארק ירוק ואגם מלאכותי, החלום הישראלי בהתגלמותו ממומש במערב ראשון לציון, או לחלופין: "ראשון מערב", מושג שהפך לקלישאה שחוקה בעגה העברית ולחלק בלתי נפרד מלקסיקון התכנון של השכונה העירונית בישראל של העידן הניאו-ליברלי.

את ביקורנו בשכונה פתחנו בבוקר יום שישי בשעה שמונה וחצי, יום חמים של תחילת החופש הגדול. כמעט 15 שנה לאחר הקמת השכונה מצאנו בה מגדלים גבוהים, מאות מכוניות, שפע צמחייה ירוקה, אבל גם שמש שקפחה על ראשינו – השכונה כהשתקפות של תכונות עץ האשל, שעל שמו היא קרויה, שורד מיומן של האקלים המדברי אך מעניק צל מוגבל ביותר. בחירת העצים בשכונה אולי התאימה לדימוי החזותי שהמתכננים ומשווקי השכונה ביקשו לייצר, אך זה אינו עומד במבחן המציאות. אולי זהו כל עניינו של דימוי, ואולי גם של החיים בכלל ב"ראשון מערב".

"ראשון לציון – עיר לכל המשפחה" מציינים השלטים הפזורים בסביבת הפארק. יום יום, אחרי תשע שעות עבודה מחוץ לעיר ועמידה ממושכת בפקקים, ישובו בני הזוג הביתה וירדו לשחק עם ילדיהם בגינה, על הדשא. יחד יתנדנדו בנרנדה, יניפו עפיפון, ישחקו בכדור. אולי ילמדו אותם לרכוב על אופניים חדשים. ואולי לא. בכל אחת מהכניסות הרבות לפארק הוצב שלט ועליו "הוראות למבקרים בגן": אסור לשחק בכדור, אסור לרכוב על אופניים ויש להימנע מלשוטט עם הכלב. המטרה: לשמור על האווירה הרגועה, הנוחה והבלתי מזיקה של הפארק. בשלט אחר מצוין כי "אין להימצא בגן בין השעות 22:00 בלילה ועד השעה 06:00 שלמחרת", ועוד מוזהר המבקר בפארק "כי מפקח עירוני רשאי להרחיק מהגן כל אדם השוהה בגן בשעות האמורות". כאן מומלץ ללכת בדרך הישר כי זוהי ראשון מערב. "איי-אפשר להשוות לבנייה של שנות ה-50", אומרת לנו ורדה ליד בית מגוריה. "היו פה חשיבה וראייה עירונית עם חשיבות רבה לצרכים של הילדים ושל האימהות. לא כמו פעם, שלא חשבו. הכול קרוב, סופר, טיפת חלב, גינות. הילדים למטה, ואני רגועה. אני מאוד מרוצה וממליצה".

10 הסיוור התקיים בבוקר יום שישי, 15 ביולי 2011. בסיוור השתתפו טלי חתוקה, מירב בטט, רוני בר, מיכאל יעקובסון, הילה לוטן וג'סיקה פיין.

בפארק השומם מצאנו את מיכאל, שישב וקרא ספר תחת אחד העצים הבודדים שהעניקו צל. בסמיכות אליו עמדה עגלת תינוק שבה שכב בנו. הוא מבקש שנדבר בשקט כדי לא להעיר את התינוק. זהו יום שישי, ואלו הם רגעי השקט היחידים שיש למיכאל. אף על פי שאין לו שום קשרים חברתיים עם השכנים הוא מספר שבפארק הוא "מטייל כמעט כל יום עם הילד. הפארק גם נוח כי דרכו חוצים את השכונה ומגיעים לכל מקום". גם דביר בן ה-13 ששוטט עם כלבו ברחוב התזמורת – הרחוב הטבעתי המקיף את השכונה – מספר שהוא יורד לפארק מדי יום כדי לשבת ולדבר עם חברים. "אני לא מסתובב מחוץ לשכונה, כי יש לי הכול פה, ובעיקרון לא חסר לי כאן כלום. בזמן הלימודים נפגשים פחות כי אין זמן, אבל בחופש הגדול אנחנו נשארים בפארק אפילו עד עשר וחצי בלילה".

הכול בנאות אשלים מאורגן, מסודר, מתומרר ומשולט. הלכנו לפארק נוסף השוכן בשוליה הדרומיים של השכונה, בתקווה שאולי נמצא שם איזו התנגדות פרטיזנית של בני נוער. מצאנו שעיצוב הפארק דומה בכל מקום: שבילי אקרשטיין, גבעות דשא, שיחים ירוקים עם פרחים סגולים, מעגל גלגיליות, ספסלים. על הקיר האקוסטי המפריד בין השכונה לכביש הראשי שמעברה השני רוססו ביד לא יצירתית במיוחד כמה כתובות גרפיטי שחורות. ספה ביתית שנגררה מאחד מחדרי המגורים הונחה בשולי הפארק, אך לא נמצאו על ידה בקבוקי בירה או בדלי סיגריות. הכול נקי. מאוד נקי.

מחוץ לשכונה התחומה בגדר ובכבישים מהירים שוכנת המכללה למנהל. פגשנו צעירים בשנות העשרים לחייהם. אף אחד מהם אינו מכיר את השכונה. הם מגיעים ברכב וחוזרים למקום מגוריהם מחוץ לעיר, אבל ראשון מערב היא מושא חלומותיהם. "אני מחפשת בית לקנות בראשון" אמרה לנו רות (24) שלומדת כלכלה. טל (26) מרחובות, המתמחה בראיית חשבון, קובע: "ראשון יקרה, אבל כאן הכול טוב, יש אזורי בילוי, אנשים טובים. חד-משמעית רוצה לגור בראשון". כולם מרוצים כאן. אין קונפליקטים. החיים יפים בראשון מערב.

'העברין ייעוש'

השכונה בנויה כמתחם אוטונומי המוקף בארבעה כבישים של תנועה מהירה, היוצרים גבול ברור ומוגדר. מערך של בנייני מגורים בצפיפות גבוהה, המתנשאים לגובה של תשע קומות בממוצע ומאורגנים סביב פארק מרכזי. מבחינת אוכלוסייה מדובר בסביבת מגורים הומוגנית, שבה הדירות אינן זולות "והמשפחות הן ממעמד סוציו-אקונומי בינוני-גבוה, אנשים המחזיקים שני רכבים ומרוויחים יפה", כדבריה של ורדה, תושבת השכונה.

הדרך הקלה להגיע לנאות אשלים היא לרדת במחלף קריית ראשון, לנסוע לאורך רחוב מוטה גור וממנו להיכנס לשכונה. החיבור בין המחלף המהיר לשכונה מאפשר לרבים מתושביה לנהל אורח חיים פרוורי בתוך עיר, כך שנתיכי תנועה ממונעת הם אלו המגדירים

את דופנותיה. בדופן הצפון-מערבית, רחוב מוטה גור הוא למעשה כביש מהיר בן שלושה נתיבי נסיעה בכל כיוון. מכיוון הרחוב שלוש כניסות לשכונה, אחת לכלי רכב ושתיים נוספות להולכי רגל. ברחוב, המיועד בעיקר לכלי רכב, מדרכות צרות וגדר התוחמת את השכונה ומלווה את הולך הרגל. גדר האבן נמוכה יחסית וחלקה העליון מכוסה בצמחייה, דבר המאפשר הצצה אל מגרשי החניה של הבניינים הסמוכים. אין סיבה מהותית לשוטט ברחוב, ולכן גם אין בו פעילות או אזורי שהייה, למעט תחנת אוטובוס אחת. בדופן הצפון-מזרחית, שדרות יצחק רבין, מיקמו המתכננים את מבני החינוך של השכונה, וגם כאן הרחוב הוא כביש מהיר בן שלושה נתיבים בכל כיוון. גדר מתכת מקיפה את מבני החינוך, כך שאין כל פעילות לאורך הרחוב או קשר בין הרחוב למבני החינוך, למעט שני שבילים המובילים אל בתי הספר. במפגש בין שני הצירים המהירים מעגל תנועה עצום שעליו פסל גדול. מעגל התנועה והמדרכה הרחבה המלווה בשדרת עצים יוצרים תחושה של מרחב בין-עירוני שאינו מעודד הליכה רגלית.

הדופן הדרום-מזרחית, רחוב חומה ומגדל, היא כמעט השתקפות מוחלטת של הדופן הצפון-מערבית, אולם הרחוב כאן צר יותר, בכל כיוון שני נתיבים בלבד, וקצהו הוא דרך ללא מוצא המסתיימת בפארק. כלפי השכונה הרחוב מלווה בגדר פתוחה יחסית המאפשרת הצצה פנימה. מעברו השני של הרחוב גדר גבוהה תוחמת את שכונת קריית גנים הסמוכה ויוצרת חיץ בינה לבין הסביבה. גם כאן יש כניסה אחת לכלי רכב ושתי כניסות להולכי רגל. החלק הדרום-מערבי של השכונה נושק לפארק נאות אשלים המתנוסס גבוה מעל כביש 431. הפארק משמש כשטח ציבורי פתוח, אך מהווה גם אזור הפרדה וחיץ בין הכביש מהיר לשכונת המגורים. ואכן, כשמטיילים בפארק הנקי והמתופח עם מתקני המשחק לילדים, לא שומעים את המכוניות הנוסעות ואין מרגישים בכביש כלל. באופן זה, אף על פי שהשכונה נושקת לשכונת חתני נובל ולמכללה למנהל ממערב, לשכונת קריית גנים ממזרח ובצפון לשטח פתוח שעליו מתוכננת לקום שכונת מגורים נוספת, אין כל קשר ביניהם, שכן כולם מתוכננים סביב אותו רעיון: מתחמים מופנמים המשרתים את תושביהם. כפי שקבעה חלי, בת 23 משכונת נווה ים הסמוכה, "אין לי חברים שם. מה אני אעשה שם? כל החברים שלי הם באזור שלי, מהשכונה שלי".

השכונה עצמה בנויה כמערך רב-מוקדי. במרכז פארק נאות אשלים, פארק מוארך אשר מוקף בבנייני מגורים גבוהים בני עשר עד 13 קומות. את הפארק ומבני המגורים תוחם כביש טבעתי פנימי, שבחלקו החיצוני רצועה נוספת של מבני מגורים, בני שש עד תשע קומות, המחולקים לתשעה אשכולות נפרדים, שבמרכזו של כל אחד מהם גינה ציבורית קטנה. הכניסה לכל אשכול מתאפשרת דרך כביש גישה טבעתי היוצא וחוזר אל הכביש הפנימי.

גודלה של השכונה, קילומטר על חצי קילומטר, הופך אותה לנגישה באופן יחסי ונוחה לתנועת הולכי רגל, אולם מערך התנועה הממונעת הוא המעצב המרכזי של המרחב ומכתיב

את הסדר והארגון העיקריים בו. מראיונות עם תושבים עולה כי התנועה בתוך השכונה והיציאה ממנה קלות ונוחות, למעט בשעות הבוקר המתאפיינות בעומסי תנועה ביציאה ובסמוך למרכזים המסחריים. החניונים בשכונה הנם עיליים ומקיפים את בתי המגורים כמעט מכל עבר, ונוסף אליהם קיימים חניונים במרכזי הרחובות המשניים וכן בצדי הרחוב. קיימת הפרדה ברורה בין מערך התנועה הרגלית לתנועה הממונעת. בעוד מרבית התנועה הממונעת מתנהלת בכביש הטבעתי, עיקר התנועה הרגלית מתקיימת בתוך ודרך הפארק החוצה את השכונה ומקשר בין המוקדים השונים. הפארק מקושר היטב לכל חלקי השכונה: שני שבילים מרכזיים חוצים אותו והבניינים המקיפים אותו מתחברים אליו באמצעות שבילים להולכי רגל, דבר המעודד את השימוש בפארק לא רק כמרחב של פנאי אלא גם כמרחב של מעבר. "המקום מדהים, מלא נופים", מסבירה שרית, אחת התושבות בשכונה, כשהיא מתייחסת בעיקר לפארק המרכזי.

בפארק מושגות, מתקני משחק לילדים ופינות ישיבה. את הפארק חוצה לאורכו נחל מלאכותי המחבר בין מזרקה ענקית בקצה אחד לאגם כחלחל שבמרכזו פסל שלדג גדול ממדים בקצהו השני. הן המזרקה, הן הנחל והן האגם היו ריקים ממים ולא פעלו. כפי הנראה כדי לחסוך במים ובחשמל מפעילה העירייה את המערכת רק בשעות אחר הצהריים כאשר השמש יורדת, אז יוצאים הדיירים מדירותיהם על טפס וממלאים את המרחב הציבורי הירוק. לאוכלוסייה המבוגרת משמש הפארק בעיקר כמרחב מעבר וכן כמסלול להליכה. אדם קשיש שבשתי ידיו שקיות מלאות מצרכים סיפר כי "השכונה מצוינת. יש בית כנסת, קופת חולים, תחבורה נוחה ולא חסר כלום. כל בוקר אני עושה הליכה ומקיף את הפארק שלוש פעמים".

פרישת השטחים הציבוריים הפתוחים מושתתת על תפיסה אופיינית לשנות ה-90, תקופה של שגשוג כלכלי בישראל, ולפיה יש לרכז את השטחים הציבוריים כפארקים גדולים, בשטח של 40 עד 100 דונם. תפיסה תכנונית זו נוגעת ליכולת למקם בשטחים הפתוחים מתקנים ייעודיים כמו מגרשי ספורט, פינות ישיבה, אזורי פיקניק ומתקני משחק מבלי שאלו יפריעו ליחידות המגורים הסמוכות. לעומת הפארקים הגדולים, בגינות הכיס שבשכונה, הממוקמות בכל אשכול מגורים, מתקנים לפעוטות בלבד, כך שהן אינן מפריעות למתגוררים בסמוך להן. בהתאם לתפיסה זו תוכננו בנאות אשלים שני פארקים גדולים: הראשון ממוקם במרכז על שטח של כ-45 דונם, ופארק נוסף בעורף הדרומי על שטח של כ-100 דונם.

עלות ההחזקה של פארקים גדולים הנה גבוהה במיוחד. בעשור האחרון השתנתה התפיסה וכיום, כפי שניתן לראות בשכונת נחלת יהודה החדשה שבצפון-מזרח ראשון לציון, השטחים הציבוריים הם גינות בגודל של 7 עד 15 דונם. בשל קרבתן הגדולה למגורים לא ניתן לשלב

בהן מגרשי ספורט וספסלים בקבוצות גדולות, אם בכלל. "בגינות הקטנות אתה לא יכול לעשות כלום כי הן קרובות מדי למגורים וזה מרעיש לשכנים. אפילו ספסל לא נותנים לך", מסביר אדריכל הנוף חיים כהנוביץ שתכנן את השטחים הציבוריים הפתוחים בנאות אשלים ובעוד 12 שכונות בעיר. "היום המודעות של התושבים גדולה והם כבר לא מוכנים לשבת בשקט, ואם יהיה רעש הם ידרו לגינה ויפרקו את הספסל. יש מלחמות שלא נגמרות איפה לשים את פינות המשחק, כי כל אחד רוצה שזה יהיה אצל השכן", מסביר כהנוביץ ומתאר בדבריו את התפשטות תופעת ה־NIMBY¹¹ גם לשירותים עירוניים בסיסיים כגון מתקני משחק או ספסלים. השאיפה של התושבים לסדר ולשקט והפחד מעימותים באשר הם גוברים ככל הנראה על הצורך בשטחים ציבוריים איכותיים ומגוונים. כהנוביץ מודה שעלויות הפיתוח והתחזוקה שהתאימו למצב הכלכלי של שנות ה־90 אינן מתאימות למציאות של היום, אך טוען כי התכנון מתייעל ומשתפר (כמו למשל בהיבט של שתילת צמחייה חסכונית במים).

בנאות אשלים שני מרכזים מסחריים, שבשעת הביקור, באופן אופייני לבוקר יום שישי, היו הומי אדם. מוקדים אלה כוללים מבנים בעלי חזית מסחרית הפונה לרחוב ומעניקים שירותים שכונתיים כמו חנות מכולת, בית מאפה, ירקן, פיצרייה, סניף בנק, תחנת טוטו, מרפאה לחיות בית ובעיקר מספרות. במרכז המסחרי גם בתי עסק כמו בית ספר לשפות, גן ילדים, סניף תנועת חב"ד ומשרדים. מוסדות החינוך שוכנים בקצוות השכונה. רוב ילדי השכונה לומדים במוסדות אלה, שפעילים גם לאחר שעות הלימודים ומציעים חוגים ושימוש במגרשי הספורט. בשכונה פועל גם מתנ"ס, המציע גם הוא פעילויות וחוגים לילדים.

השטחים הציבוריים מתוכננים עד לפרט האחרון. ככלל, המרחב הציבורי בכל חלקי השכונה מתוחזק, נקי ומטופח. הדשא ירוק, מתקני המשחק וריהוט הרחוב תקינים. המדרכות הכבישים, שבילי ההליכה ומסלול האופניים נקיים ומתוחזקים היטב. בכל הכניסות לפארק המרכזי ניצבים שלטים עם רשימות "עשה ואל תעשה", שבסופן מובטח כי "העברייני ייענש". למרות זאת, נראה כי הוראות השילוט אינן נאכפות על ידי הרשות העירונית וכי התושבים אינם קשובים להן, ורוכבי אופניים ובעלי כלבים נכנסים לפארק על אף ההוראה המפורשת. גם האיסור על שהות בשטח הפארק בשעות הלילה המאוחרות אינו נאכף, כפי שמעיד דביר, תושב השכונה בן 13, המספר כי הוא וחבריו נוהגים מדי לילה לשבת בשטח הפארק עד שעות הלילה המאוחרות.

11 הביטוי NIMBY, או Not In My Back Yard, מתייחס לרוב להתנגדות של תושבים להקמת מבנה (ציבורי או פרטי) בסמוך לביתם. לרוב מדובר במוסד שעשוי להוביל לשינוי באופי המקום, בערך הדירות או בתמהיל האוכלוסייה (כדוגמת בית אבות, פנימייה, בית תמחוי, מפעל תעשייתי וכדומה).

'מרוצה מהדירה, אבל לא מהשכנים'

מבני המגורים בטבעת הפנימית מסודרים סביב הפארק המרכזי, בעוד שבהיקף החיצוני של השכונה הם מסודרים אשכולות-אשכולות. כל אשכול מאורגן סביב כביש טבעתי שבמרכזו ספק גינה ספק מעגל תנועה, שבו מעט גינון, מעט דשא וכמה מתקני משחק. גם מבחינה עיצובית המבנים דומים אלו לאלו ומרביתם מחופים בפסיפס לבן עם תוספת של כתמי צבע (בוורוד, כחול או ירוק) ו"מרפסות קופצות", האופנה העיצובית של סוף שנות ה-90.

בדירה הראשונה שבה ביקרנו, דירת ארבעה חדרים בקומה השמינית (מתוך 12) ברחוב התזמורת, מתגוררים זוג הורים ושלושה ילדים. בעת הביקור שהו בדירה האם, טלי, שוטרת במקצועה, וכן שני ילדים שצפו בסרט מצויר בטלוויזיה בסלון. המשפחה מתגוררת במקום מזה כשש שנים, ולפני כן התגוררה אצל הוריו של הבעל בשכונת חתני נובל הסמוכה. כאשר חיפשו דירה התעקש הבעל להישאר בסביבה, ובני הזוג רכשו דירה בשכונה. עם המעבר ערכו בני הזוג שיפוץ בדירה, שכלל את שבירתו של קיר נמוך שהפריד בין הסלון למטבח – פעולה שהפכה את הסלון, פינת האוכל והמטבח לחלל אחד. שולחן פינת האוכל שסביבו ישבנו היה עמוס בחפצים מסוגים שונים: אגרטל עם פרחים מלאכותיים, צעצועים, מכתבים ותיקים. בסלון ספות עור בצבע אדום כהה, מולן טלוויזיה שטוחה, ובמרכז החדר שולחן עץ שעליו ערימה של בגדים מקופלים. בפינת החדר עומד מכשיר כושר שמשמש כמתלה לבגדים נוספים. מתוך החלל המשותף יוצא מסדרון המוביל לחדרי השינה. טלי מספרת כי היא כמעט ולא מכירה את השכנים, אך דווקא נמצאת ביחסים קרובים עם השכנה מעבר למסדרון, אישה מבוגרת המתגוררת בגפה. לאחרונה, מספרת טלי, באחד הלילות השכנה חשה ברע ודפקה על הדלת, וטלי הגישה לה עזרה. כהכרת תודה נתנה השכנה לילדים קופסה עמוסה בממתקים.

דירה נוספת שבה ביקרנו, בת שלושה חדרים וחצי בקומה השנייה, ממוקמת באותו רחוב, מעברו השני של הפארק. בדירה מתגוררים בני זוג בשנות השישים לחייהם. עד לאחרונה התגורר בדירה גם הבן, בן 22, אך הוא עזב את הבית ועבר להתגורר במושב בגליל. "הוא לא סבל את השכונה", מספרת האם, דרורה, ששהתה בדירה בעת הביקור. דרורה, שעבדה בעבר כאחות בבית החולים קפלן, יצאה לגמלאות לפני שנה. עם הפרישה היא אימצה תחביב חדש, ציור, וכן חתולה, סושי. במקור כללה הדירה שלושה חדרים, אך היא הורחבה וכעת היא כוללת חצי חדר נוסף המשמש כחדר עבודה שבו נוהגת דרורה לצייר. מעבר לחדר זה בדירה חלל משותף גדול (סלון, מטבח, פינת אוכל), המחובר למרפסת, וכן למסדרון שממנו מתפצלים חדרי השינה והאמבטיה. "אני מרוצה מהדירה, אבל לא מהשכנים המגעילים", אומרת דרורה. "בהתחלה זה נראה ורוד ונחמד, אבל בהמשך ראיתי שזה לא משהו. הגיעה אוכלוסייה מבת ים, שזה למטה מבינוני. אנשים זורקים זבל. היה כלב שהשתין במעלית. יש מישהי שזורקת שקיות הקאה מהחלון שלה על הרשא. ביקשתי מהוועד ששימו מצלמות,

שיביאו בלש, הרי בשביל מה אנחנו משלמים? אבל הוא רק שם שלטים וזה לא עזר". דרורה מעידה כי המרפסת, הפונה לפארק, היא החדר האהוב עליה ביותר בבית. "המרפסת הזאת שווה את כל המחיר של הדירה. בבוקר זה פשוט ברכה, ואני לא צריכה להדליק מזגן עד הערב. זה שווה את כל הדירה, את כל השכנים ואת כל שקיות הזבל".

הדירה השלישית שביקרנו בה ממוקמת ברחוב הכינור, אחד הרחובות הטבעתיים המתפצלים מרחוב התזמורת. הדירה, בת ארבעה חדרים וחצי, שוכנת בקומה שלישית מתוך שבע, ומתגוררים בה זוג הורים ושני ילדים. בעת הביקור שהו בדירה האם, שרית, ספרית במקצועה, ושני ילדיה. שרית, ששבה מהסופרמרקט, פרקה את הקנייה השבועית מתוך המכונית. כעשרים שקיות ניילון הוצאו מתא המטען והועמדו על השביל, עד שהשכנה הורידה עגלת סופר מדירתה וכל הכבודה הועלתה לדירה. המשפחה מתגוררת בשכונה כ-14 שנים. עד לפני שנה התגוררו בבניין סמוך, ולאחרונה עברו לדירה הנוכחית מאחר שחיפשו דירה גדולה יותר. במקור הם מבת ים, "כמו כולם", והחליטו לעבור לשכונה מכיוון שזו הייתה "שכונה צעירה וחדשה", כדברי שרית. בני הזוג לא ערכו שינויים בדירה מאז עברו אליה. המרצפות בסלון בהירות וגדולות, ובתוך החדרים ריצוף דמוי פרקט. בסלון ספות עור חומות, כורסת עור לבנה וכן טלוויזיה שטוחה. הקירות לבנים וחפים מכל קישוט או תמונה. שרית היא בעלת מספרה הממוקמת בתוך הדירה, בחדר נפרד המעוצב כמספרה לכל דבר: עמדת חפיפה, עמדת תספורת עם מראה גדולה ופוסטרים של תסרוקות שונות על הקירות. האם נוח לה לעבוד מהבית? אנחנו שואלים. "אחרי 21 שנה בבוהמה של תל אביב נוח לי ורגוע לי", היא עונה. מאחר שהיא עובדת בבית, היא אינה מרבה לצאת מהשכונה, ומגיעה למרכז העיר רק פעמיים בחודש. "אני חיה בתוך השכונה", היא אומרת.

בשלוש הדירות שראינו המרפסת מהווה חלק בלתי נפרד מהדירה ונראה שהיא נמצאת בשימוש יומיומי. בדירה הראשונה המרפסת (הקטנה, יש לציין) כללה מתלה כביסה, צעצועים וכלוב עם אוגרים. בדירה השנייה הוצא גור הכלבים אל המרפסת לאחר שהטיל את מימיו במטבח וקרע את שקיות המצרכים. בדירה השלישית העידה הדיירת כי היא נוהגת לשבת במרפסת לעתים קרובות, לעשן סיגריה וליהנות מהאוויר הצח, אך המרפסת מכוסה בצלון אטום שחוסם כמעט לגמרי את הנוף החוצה, והופך אותה לחדר נוסף בבית.

במרבית מבני המגורים בשכונה השטחים המשותפים גדולים ומטופחים, אך נראה שאינם מנוצלים, ושהשימוש העיקרי שלהם הוא חזותי בלבד. הריצוף של השבילים אחיד ומסודר, ובבניינים לובי מרווח ובו מראות גדולות, כדי נוי גדולים, מרצפות מעוטרות ולעתים גם עציצים. הצבעים השולטים בקומות הכניסה המשותפות הנם בהירים, חמים ובעיקר ניטרליים: קרם, צהבהב ואדמדם. צבעים שמתאימים לכולם. באחד המבנים אף נשמעה מוזיקה בחלל הכניסה, שידורים מאחת מתחנות הרדיו המקומיות. עם זאת, ולמרות ההשקעה הניכרת בתחזוקת אותם חללים משותפים, נראה כי חללים אלו משמשים למעבר בלבד.

באחת הגינות הבחנו בשני ילדים משחקים בכדור, אך דרורה, שביקרנו בדירתה, הסבירה כי על פי חוקי הבניין אין לשחק בכדור בגינה המשותפת. "אני כל הזמן צועקת עליהם שיפסיקו. זה הורס את הדשא". באותו בניין היה בעבר גם חדר כושר משותף, אבל "מהר מאוד הם הרסו אותו, הברברים", היא אומרת. לאחר שחדר הכושר נהרס כונסה אסיפת דיירים והוחלט ברוב קולות להשבית את חדר הכושר ולהפוך אותו לחדר משחקים כללי. "המשפחות עושות שם ימי הולדת לילדים אבל אני לא משתמשת בו".

'אנחנו פשוט לא אקטיביים חברתית'

שכונת נאות אשלים מנותקת מסביבתה מבחינה פיזית ותפקודית. התושבים נסמכים על השירותים בסביבה, בראשון לציון או בערים סמוכות. משיחות עם תושבים עולה שעיקר הקניות מתבצעות ברשתות הגדולות שבשולי העיר או בחולון הסמוכה, אך לשם קניות יומיומיות מספקת השכונה את הצרכים המידיים של התושבים. "אם נתקעתי בלי לחם, אני יורדת למאפייה, אם נתקעתי בלי חלב, אני יורדת למכולת. הכול נגיש למי שהוא בעל משפחה", מסבירה טלי. גם מרחבי הפנאי של התושבים נמצאים לרוב מחוץ לשכונה, הכוללים שבהם הם מתחם סינמה סיטי ומרכז G, הכוללים בתי קולנוע וחנויות רבות. "זו שכונה, זו לא עיר, אין לי פה בתי קפה מתחת לבית", מסבירה דרורה. "אם אני נפגשת עם חברות אנחנו הולכות למתחם G שזה עשר דקות נסיעה".

הדיירים שעמם שוחחנו העידו שהם מכירים את שכניהם באופן חלקי בלבד, אך תלו זאת בעיקר באופיים ולא ביחסי השכנות הכלליים בשכונה. כך למשל מסבירה טלי כי היכרותה עם השכנים היא אפסית, אך מקפידה להדגיש כי בעלה "מכיר את כולם". גם שרית מספרת כי היחסים בין השכנים טובים אך לא קרובים במיוחד: "יש שכנות טובה, יש עזרה הדדית. אם צריך משהו הם מיד מביאים, אך מעבר לזה אין לי קשר איתם". מיכאל, המתגורר בשכונה מזה שנה עם אשתו ובנם התינוק, אומר שאולי תקופת הזמן הקצרה בשכונה היא הסיבה לכך שלא נוצרו קשרים בינם לבין תושבים אחרים, אך מודה שהדבר נובע גם מרצונם שלא ליצור קשרים, "אנחנו פשוט לא אקטיביים חברתית". תושב אחר שחצה את הפארק, גם הוא אב לפעוטה בת שבעה חודשים, סיפר לנו כי הוא ואשתו מכירים את רוב השכנים בבניין, לרוב בזכות מפגשי "שלום שלום" במעלית. אולם, הוא ציין, כאשר בתו הקטנה תלך לגן סביר להניח שיכירו גם את השכנים מהמבנים הסמוכים. כרגיל, הילדים הם הקשורים באופן החזק ביותר לשכונה ולחבריהם המתגוררים בה. דביר בן ה-13 מעיד כי חיי החברה בשכונה ממלאים לו את כל היום, ובזכותם הוא אוהב את החיים במקום.

עד תחילת שנת 2011 לא פעל ועד של תושבי השכונה, ובעקבות התארגנות שהחלה ברשת החברתית פייסבוק, הוקם בתחילת השנה ועד תושבים המאגד נציגים מרוב שכונות מערב ראשון לציון, במטרה לייצג את תושבי האזור אל מול גורמי העירייה השונים. ועד

התושבים, הנקרא "עוצמה למערב", עוסק בטיפוח הסביבה, ביטחון התושבים, אספקת מידע לתושבים, הגברת פעילויות הפנאי לבני הנוער והתמודדות עם ביורוקרטיה. אולם רוב התושבים שעמם שוחחנו לא ידעו על קיומו של הוועד. יוצאת דופן היא טלי, שידעת על קיומו של הוועד רק מאחר שאחד מחבריו העיר לבעלה שלא להחנות את הטרקטורון המשפחתי ברחוב.

בסך הכול, יחסם של התושבים לרשות חיובי ביותר, והם מרוצים מתפקוד העירייה. "אני מרוצה ממה שיש. יש פארק, יש בריכה יפה", אומרת טלי שאף הצטלמה במקום ביום חתונתה, עוד לפני שעברה לשכונה. "צריך להיות מרוצים ממה שיש". עם זאת, היא מביעה חוסר שביעות רצון משתי תופעות שליליות המתרחשות בפארק: ילדים ובני נוער שמרעישים עד שעות הלילה המאוחרות ובעלי כלבים שאינם אוספים את צואת כלבם. "זה מפריע לכל מי שיש לו ילדים", היא אומרת וטוענת כי יש להגביר את האכיפה. שרית, לעומתה, סובלנית יותר בכל הנוגע לרעש: "יש פה הרבה ילדים, הרבה בני נוער, מן הסתם יהיה רעש. אם זה מפריע למישהו, שיסגור חלונות וידליק מזגן".

נאות אשלים לאן?

יום שישי בצהריים, שדרות רוטשילד במרכז העיר הוותיקה, העיר כמרקחה. אנשים משוטטים, קונים, מדברים, ובעיקר ממלאים את המדרכות בפעילות עירונית שוקקת. בכלל, נראה כאילו מדובר בשתי ערים שונות, השוכנות משני צדיו של כביש 4. בחיי היומיום העירוניים הזליגה של תושבים מצד אחד לשני היא חד־כיוונית, תושבי מערב העיר מגיעים למרכזה כדי לבלות ולערוך קניות וסידורים. שתי נערות בנות 17 שפגשנו, המתגוררות בראשון מערב, טוענות ש"צריך להעביר למערב חלק מהחנויות הזולות שבמרכז" אך מסכימות ביניהן כי "במערב משקיעים יותר בבתים החדשים לעומת המרכז". לצורכי בילוי, לעומת זאת, הן בכלל מעדיפות את תל אביב.

תושבי המרכז הוותיק אינם מגיעים לשכונות המגורים במערב, דבר שאינו מפריע להם לחלום על האפשרות לעבור לשם באחד הימים. סימה, אם לילדה המתגוררת במרכז העיר, סיפרה שהייתה מעדיפה להתגורר במערב ראשון, אך מחירי הדירות שם גבוהים מאוד: "נקי ומטופח שם, יש הרבה גני משחקים לילדים והכול חדש. כאן המתנ"ס ישן ומתפורר". עם זאת היא ציינה שקיימת מגמת שיפור ברמת התחזוקה, והיא מקווה שראש העיר הנבחר יקיים את הבטחתו לחזק את המרכז הוותיק ולצמצם את הפערים בין מזרח העיר למערבה. אישה מבוגרת, בשנות השישים לחייה, תושבת מרכז העיר, מספרת: "אני שומעת על ראשון מערב דברים טובים מבחינת טיפוח ותחזוקה, אבל שמעתי שהאוכלוסייה לא טובה".

כפי שמערב העיר נפרדת ממזרחה, כך גם נפרדות השכונות השונות אלו מאלו. הן אינן זולגות אלו לתוך אלו אלא מופרדות באמצעות כבישים ראשיים. בהתאם, גם תושביהן אינם מתערבבים. המכללה למנהל, שנושקת לשכונת נאות אשלים, אינה קשורה אליה משום בחינה. במפגש עם כמה סטודנטים הובהר לנו כי הם מגיעים לקמפוס בכלי רכב ואין להם ממש קשר לעיר או לשכונות המקיפות את המכללה. ההיגיון התכנוני של הקמפוס דומה לזה של השכונות: מגרשי החניה החשופים מקיפים את הקמפוס, ויוצרים חיץ בין הקמפוס לבין השכונות. אמנם שדרות מטופחות ומדרכות מקיפות את השכונות הסמוכות לקמפוס אך אלו אינן מובילות לשום מקום. כך, למרות הפוטנציאל הרב הטמון במיקום של קמפוס אוניברסיטאי בעיר, לא מורגשת האוכלוסייה הסטודנטילית הצעירה ברחוב, ותרומתה לעיר משנית ביותר.

אדריכל חיים לשם, מנהל יחידת תוכניות אב ומתאר באגף התכנון של עיריית ראשון לציון, קובע: "שכונת נאות אשלים עובדת טוב. אמנם ברמה של בינוי ערים אתה יכול לבוא ולומר שזה חרא, כי מה טוב בשכונה שסוגרת את עצמה כלפי השכונות שסביבה, אבל כל השכונות החדשות בראשון מערב בנויות על העיקרון הזה. היום אנחנו מנסים למצוא קונספטים אחרים, שמשלבים בנייה רוויה עם בנייה מרקמית, מה שנקרא 'Low-rise density'. אבל מצד שני אנחנו רוצים להמשיך ולשמור על האוטונומיות של השכונה, אבל להגיד שזה טוב... אני לא יודע".

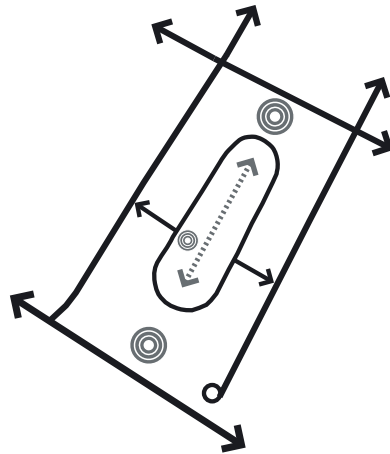
ואולי הסוגיה עמוקה יותר ונוגעת לאופן שבו אנו מקבלים כמובן מאליו את המציאות של הפרדה ומיון שאינה מאפשרת את הלא מתוכנן. שערים חשמליים הנפתחים באמצעות שלט רחוק או קוד אישי מאפשרים גישה מוגבלת, לדיירים בלבד, לחניונים ולכניסות הבתים. לאור שביעות הרצון הגבוהה מהשכונה בפרט ומראשון מערב בכלל, עולה השאלה: מתי ומדוע הפכה הסביבה הממושטרת לסגנון חיים נחשק?

נאות אשלים | קווי מתאר מרחביים

מתווה שכונה טבעתי. במרכזו פארק אורכי המוקף בבנייני מגורים גבוהים. במעטפת מבני מגורים נמוכים יותר המאופיינים באשכולות נפרדים. במרכז הגיאוגרפי של השכונה, הכולל פארק, שטחי מסחר ומבני ציבור.	מבנה השכונה
תיחום באמצעות צירי תנועה ראשיים וניתוק משכונות סמוכות.	גבולות
בנייה רוויה בקני מידה שונים.	קנה מידה
היצע מוגבל של יחידות דיור (110-140 מ"ר) המתבסס על שני טיפוסים עיקריים. אפשרות לשינויים פנימיים אך לא להרחבות כלפי חוץ.	יחידות דיור
התכנון מבוסס על תנועה ממונעת, אך קיימת קישוריות פנימית טובה להולכי רגל.	קישוריות
נתק בין המרחב הציבורי למרחב הפרטי. השטחים המשותפים משמשים כחניונים עיליים או כמדשאות לנוי. מרחב ממושטר הכולל מצלמות ביטחון, שילוט וכללי התנהגות, שלא תמיד נאכפים.	פרטי-ציבורי
הגדרות ברורות שאינן מאפשרות שינויים או תוספות.	גמישות
המרחב הציבורי, המשותף והפרטי מתוחזקים היטב על ידי הרשות והתושבים.	תחזוקה
ועד המאגד את כל שכונות האזור.	התארגנות תושבים
רשות מקומית משמעותית, מעמדה חזק והיחס כלפיה חיובי.	יחסים עם הרשות המקומית
מדוע מעדיפים הדיירים סביבה המכתיבה להם אורח חיים? מתי הפכה הסביבה המבוקרת לערך נחשק?	דילמה

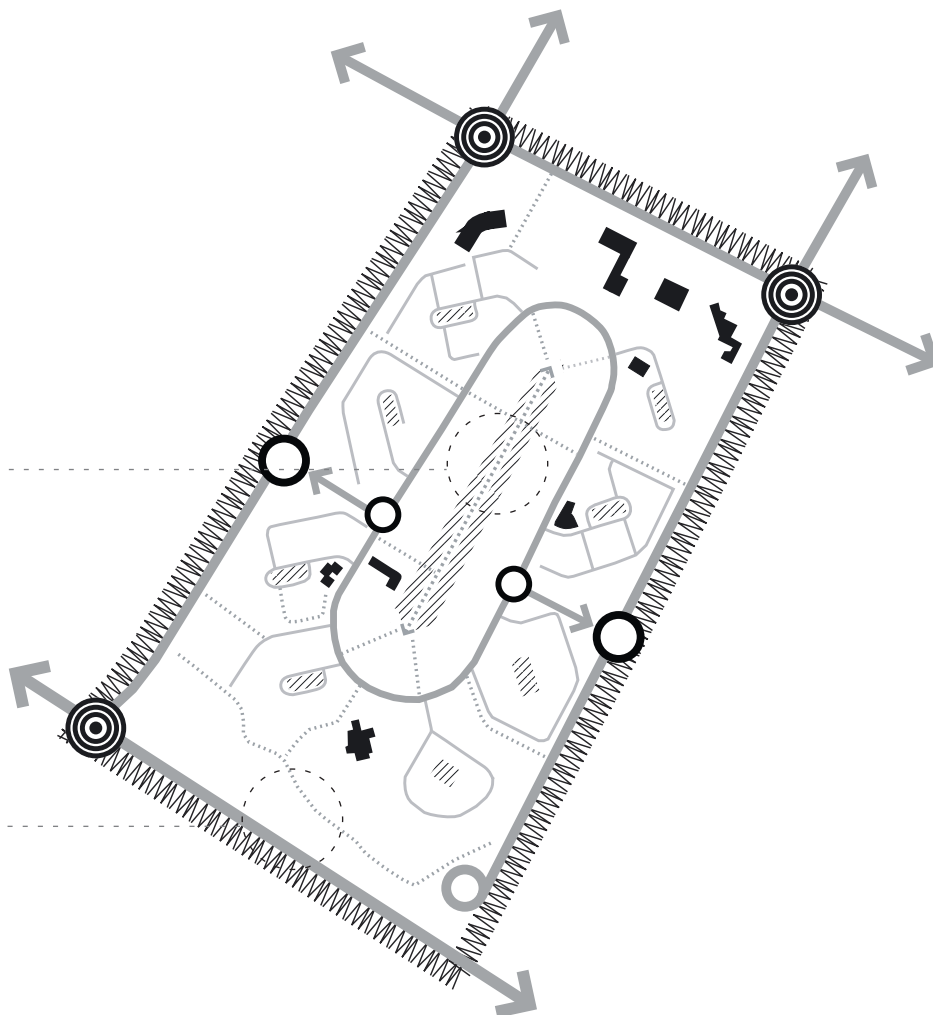

שכונת נאות אשלים ממוקמת בחלקה המערבי של ראשון לציון. מדרום לה כביש 431 וממזרח ומערב היא גובלת בשכונות בעלות מאפיינים דומים.

מבנה שכונה: השכונה מאורגנת סביב טבעת פנימית, שבמרכזה פארק המוקף במגדלי מגורים ובשוליה מבני מגורים המסודרים באשכולות נפרדים.

- מבני ציבור ומסחר
- שטחים פתוחים
- צומת משני / ראשי
- תנועה ממונעת
- תנועה רגלית
- דופן שכונה - קשר לסביבה הסמוכה
- דופן שכונה - ניתוק מהסביבה הסמוכה

0 200 מ'

צירי תנועה ראשיים המקיפים את השכונה מכל עבריה מנתקים אותה מהסביבה הסמוכה. לשכונה שתי כניסות עיקריות, ממזרח וממערב, בעוד שמבני הציבור מרוכזים בגבולותיה הצפוני והדרומי וביניהם הפארק המרכזי.

נאות אשלים, ראשון לציון

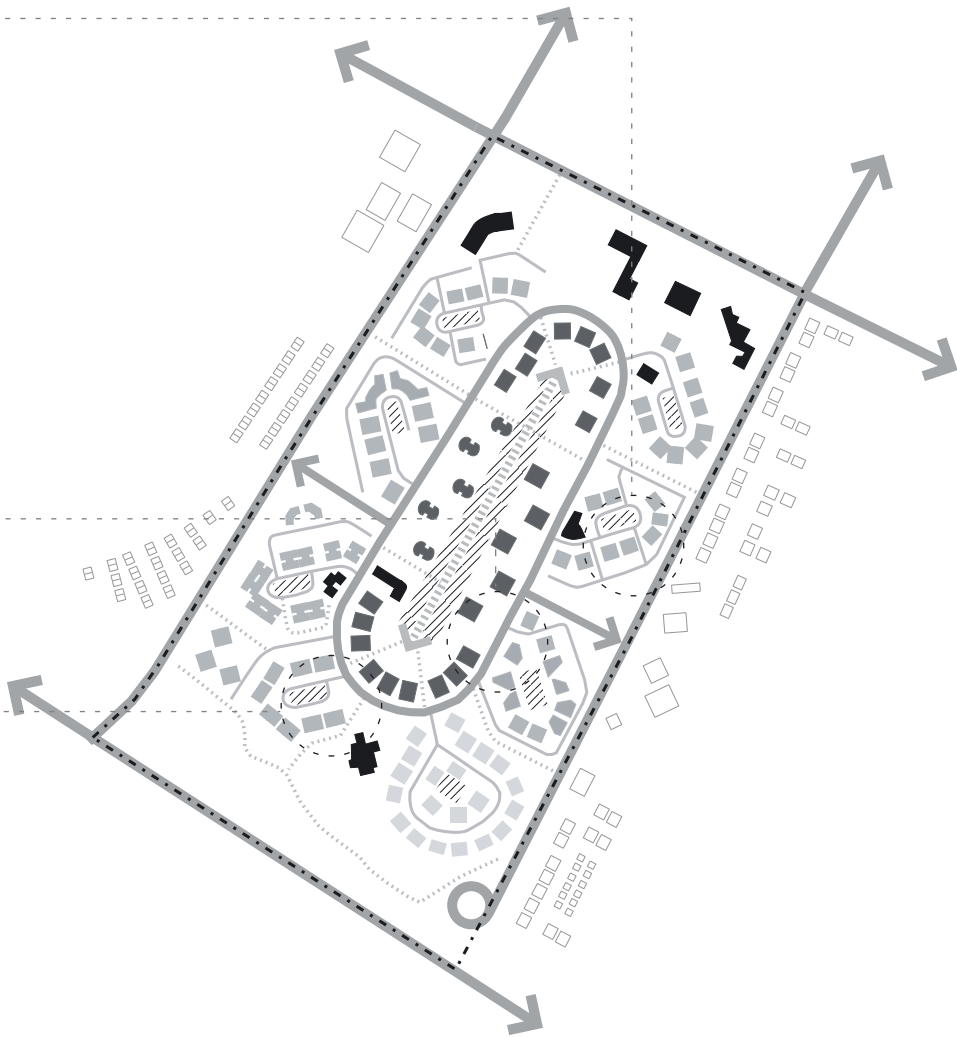

השטחים הפתוחים מרוכזים בגלעין השכונה ויוצרים הפרדה בין מרחב המגורים למרחב הפנאי.

פארק נוסף ממוקם בקצה השכונה, בסמוך לכביש 431, ומשמש כאזור פנאי לתושבים.

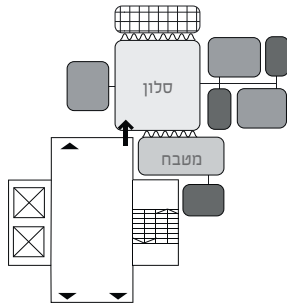
- בניין מגורים בן שלוש קומות
- בניין מגורים בן 6-8 קומות
- בניין מגורים בן 12 קומות
- מבני ציבור ומסחר

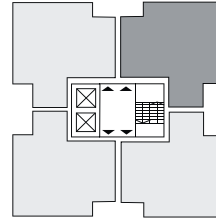
0 200 מ'

מבני המגורים מאורגנים במקבצים ברורים מסביב לחללים ציבוריים. במרכז מגדלי מגורים המאורגנים סביב פארק ובשוליים מבני מגורים המאורגנים סביב גינות קטנות. בנייני המגורים דומים, וההבדל העיקרי ביניהם הוא מספר הקומות.

נאות אשלים, ראשון לציון

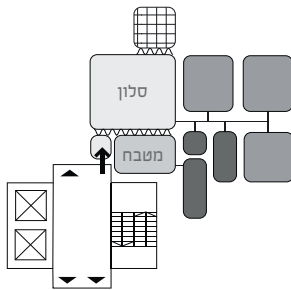

ארגון מרחב המגורים

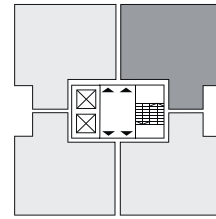

מערך הדירות בקומה טיפוסית

דוגמה לדירה בבניין מגורים בן 12 קומות. בדירה חמישה חדרים (כ־100 מ"ר) ומתגוררים בה זוג הורים ושני ילדים.

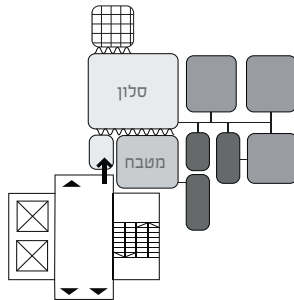

ארגון מרחב המגורים

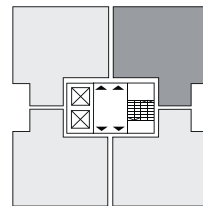

מערך הדירות בקומה טיפוסית

דוגמה לדירה בבניין מגורים בן 12 קומות. בדירה ארבעה חדרים (כ־110 מ"ר) ומתגוררים בה זוג הורים ושני ילדים.

ארגון מרחב המגורים

מערך הדירות בקומה טיפוסית

דוגמה לדירה בבניין מגורים בן שבע קומות. בדירה ארבעה חדרים (כ־110 מ"ר) ומתגוררים בה זוג הורים ושני ילדים.

מגדלי מגורים מוקפים בשטחי חניה עיליים המדגישים את הנתק בין המרחב הציבורי (הרחוב) למרחב הפרטי (הדירה).

הקרבה לכביש בין-עירוני והנגישות לכלי רכב מעודדות אורח חיים פרורני.

השטחים הציבוריים מתוחזקים, מפוקחים ומתוכננים עד לפרט האחרון.

מרחבי הפנאי של התושבים נמצאים מחוץ לשכונה, למעט פעילות הילדים וסידורים יומיומיים.